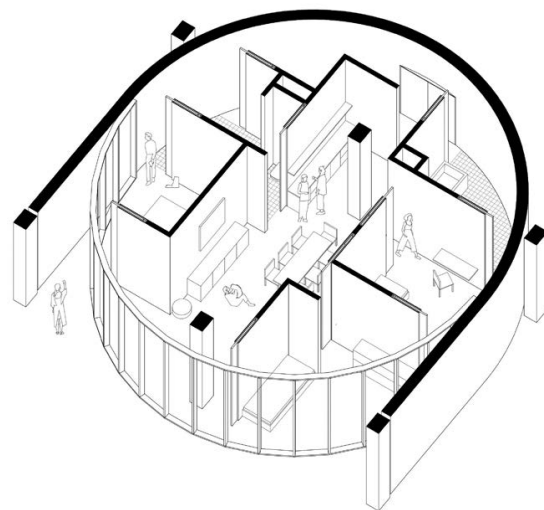

Kőszeghy Flóra

A lakógépek forradalma

Kérdések és lehetséges válaszok a lakásmodellekről

2020-ban otthonainkba zárva volt alkalmunk elgondolkodni azon, hogy milyen lenne egy olyan lakásban vagy házban élni, ahol minden pótolható abból, amit eddig egy városban és egy közösségben megélhettünk. Rá kellett jönnünk, hogy van, ami pótolhatatlan. Ugyanakkor számos tulajdonságát bírálunk kellett annak az ingatlannak, amelyik addig kényelmes és kielégítő volt. A gazdasági helyzet bizonytalanságai ellenére az ingatlanpiacon élénk mozgolódás támadt, ami azt mutatja, hogy az emberek változtatnak addigi lakókörnyezetükön. Építésként már régóta kritikusan szemlélem a társasházakat és a családi házak normáit, a család intézményének kereteit. Milyen tanulságai lehetnek a világjárványnak, és milyen előzményekre tekint vissza az a funkcionális rend, amiben élünk?

Száz év telt el azóta, hogy Le Corbusier, svájci származású francia építész felvetette „a ház problémáját”, amikor 1920-ban a *L'Esprit Nouveau* című magazin programjában¹ a repülőgéppel állította párhuzamba az épületeket, és megfogalmazta híres téziséit: „A ház lakógép.”

A repülés megoldandó feladat volt, amire született egy válasz, a repülőgép, de ehhez először komolyan kellett venni a hiányát. A házak problematikája Le Corbusier szerint arról szólt, hogy az épületek nem elégítették ki a kor szükségleteit. Ebből a felismerésből bontakozott ki az a modell, amely napjainkig definiálja életünket. Ez volt az új építészet forradalma. Le Corbusier mellett több meghatározó építész is dolgozott az új otthon kialakulásán, amelyben a társadalmi változások is leképeződtek, így a cselédszoba is kényelmesebb lett, tehát megjelent a szociális felelősség gondolata. A nők megkapták a modern konyhát, a közös háló pedig záloga annak, hogy a házasság működik. Mindeközben a gyerekek ideális esetben külön szobát kapnak, ahol megalapozódhat a szociális magatartás sajátos formája. Így működik tehát a lakógép, de felmerül a kérdés: hol ér véget a gépezet, és hol kezdődik az ember.

Mostanra kiderült, hogy a modern építészet által kitermelt lakásforma olyan keret, amely az átlagember életformáját biztosítja. Yona Friedman, magyar származású

↑
A többszintes ház dekonstrukciója, 2011, családi ház, Suppose Design Office, Japán, Kanagawa, Chigasaki

építész szerint mindez azért problémás, mert olyan, hogy átlagember, valójában nem létezik. Friedman az egész várost és a benne lévő embert vizsgálta, és az urbanizáció problémáira kínált megoldásokat. Munkáiban egy futurisztikus világot képzelt el, ahol az egyén maga alakíthatja ki otthonát. Ennek ellenére a mai napig tartja magát az építészetben az a megközelítés, amelyben az emberek működése a terek által meghatározott rendben történik. Az, hogy mi a lakás és mit jelent lakni, igen komplex kérdés. Az emberek nem munkával töltött ideje például nehezen átlagolható. Természetesen szükség van a fürdőszobára és a konyhára. De mire jó például a nappali? Vajon tényleg ezek a szükségletek, amiket ki kell elégítenie a lakásnak? Az életünk arról szól, hogy alszunk, eszünk, mosakodunk és pihenünk?

2021 februárjában a *Fordulat* 27. lapszáma bemutatójának alkalmából a lakhatás kérdését egy online szimpózium keretében vitatta meg a szakma több, a téma iránt érzékeny képviselője. A beszélgetés során a Paradigma Ariadné egyik vezető tervezője, Smiló Dávid fogalmazta meg, hogy az építészek a rajzasztal mögött nem tudják ezt a válságot kezelni, viszont ez az államnak annál inkább feladata lenne. Napjaink lakhatási válsága ugyanis nem kis részben szociális kérdés. A kormány a CSOK és az ötszázalékos áfa révén eleve erősen befolyásolja a piac működését, de minőségi szinten hiányzik egy olyan koncepció, ami száz éve az építészek lelkes táborának köszönhetően megszületett, amikor a CIAM (Congres Internationaux d'Architecture Moderne) nemzetközi építészeti szervezet feladatául tűzte ki a lakhatás problémájának megoldását. A Bauhaus mellett több más műhely is foglalkozott a témával, és ez a szellemi kontextus igen ked-

vező körülményeket biztosított akkor a változásokhoz. Jó hír, hogy az Európai Bizottság (EC) elnöke, Ursula von der Leyen meghirdette az *Új európai Bauhaust*, amelyhez olyan neves építészeket kértek fel, mint Bjarke Ingels, Ólafur Eliasson vagy Shigeru Ban, de Magyarország is képviselteti magát Dávida Eszter személyében. Remélhetőleg a fenntarthatóság kapcsán az egyéni és a társas élet fenntarthatósága is téma lesz. Az építőanyagok és az építési technológiák kérdéskörén túl talán az életformákkal kapcsolatos vizsgálatok is szerepet kapnak.

A lakó lakik. Nem lázad. Nem tiltakozik az ellen, hogy alig van tere, hogy nincs intimszférája, hogy nem kap levegőt, hogy nincs hol barkácsolnia, hogy nem tud elvonulni egy csendes helyre, és a napjának jó részét utazással tölti. Nem tiltakozik, mert nem látja értelmét, akár szegény, akár gazdag, nem tudja, hogy a fenti felsorolásból bármelyik járna neki, hiszen az átlagos a normális, és ami normális, az biztosan jó. Akkor mi lehetne jobb? Talán egy új élet? Egyáltalán: mi a probléma?

A teljesség igénye nélkül felsorolnék pár konkrétumot, amire építészeti válaszok is megoldást jelenthetnének. Az intimszféra és a terek megosztása olyan kérdés, amelyben nagy eltérések vannak egyénenként. Alkattól függően vannak, akiknek több privátszférára lenne szükségük, és vannak, akik nem tudnak egyedül létezni.

A mai lakásmodell nem veszi figyelembe az egyéni igényeket, amikor elszigetelődésről vagy éppen összezártságról van szó. Annak ellenére, hogy a család intézménye az állam támogatását élvez, a statisztikák szerint a házasságoknak több mint a fele végződik válással. A kérdés az, hogy meg tudja-e előzni vagy a kialakult helyzetet kezelni a lakótér mint fizikai környezet. A külön hálószoba

A többszintes ház dekonstrukciója, 2011, családi ház, Suppose Design Office, Japán, Kanagawa, Chigasaki
←

a házasságban élők számára is elvárható lenne, emellett olyan kisebb ingatlanokhoz való hozzáférés, amelyek a hobbiknak és a különidős programoknak biztosítanak helyet. Ilyenformán a szülők szétköltözése sem lenne olyan égető, így nem kellene a gyerekeknek sem ide-oda vándorolniuk.

Érdeemes lenne olyan lakóépületeket is kitalálni, amelyek a mozaikcsaládok igényeire is reflektálnak. A kétlaki gyermekek helyzete megoldandó probléma, a független emberek gyereknevelési kooperációja ingatlanokhoz kötődő tevékenység, ha úgy vesszük, egy funkció önmagában. A lakáspárok, amelyek összekapcsolhatók és szétválaszthatók, segíthetik az együttműködést. Ezenfelül vannak olyan közösségi lakhatási formák, amelyek annak ellenére vannak kísérleti stádiumban, hogy előzményei csak itthon 90 évre tekinthetnek vissza. Az első magyarországi közösségi lakás, a Kolház terve 1931-ben született, a CIAM magyar csoportja álmódta meg, azonban akkor csak tervként került bemutatásra. Később, 1979-ben Miskolcon a Kollektív ház már a gyakorlatban is megvalósult, tíz éven át működött, és egy rendkívül jó közösséget tudott keretbe foglalni. A co-housing napjainkban igen népszerű, egyre több kezdeményezés van arra, hogy az új építésű házak már ehhez idomulva épüljenek meg, hiszen egy új életforma újfajta lakásokat, épületeket kíván.

A co-housing az új lehetősége annak a fajta együttélésnek, amelyben a család nem az elszigetelődés intézménye, hanem egy közösség, így a társadalom építőeleme. Ezenfelül azonban sok egyéb lehetőséget érdemes megvizsgálni.

A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Lakóépület-tervezés tanszékén egy érdekes kutatás segítheti a kísérleti jellegű építészetet. A Habitatiót² Jancsó Miklós DLA és Máthé Dóra hívta életre. Olyan lakóterekkel foglalkoznak, melyek kívül esnek a normákon. A kísérleti építészetre főleg a japán építészeti szolgáltató példákat, ahol a terek egymásba folynak, és diszponibilis, rendelkezésre álló helyekként tudnak fogadni bármilyen funkciót. A kulturális különbségek miatt azonban ezek nem adaptálhatók közvetlenül a magyar viszonyokra.

Az alternatív megoldások közt az árnyalatok és az átmenetek minősége csak akkor válhat láthatóvá, ha konkrét kísérleti jelleggel épülnének házak nálunk is, ahol az emberek megmutathatják, valójában milyen szükségleteik vannak. Ahogyan a co-housing már megvalósult példákön keresztül tudja illusztrálni az alternatívák életképességét, szükség lenne más, akár extrémebb megoldásokra, ahol a személyt mint lakógépembert vesszük alapul, akit optimalizálhatunk az életkörülményein keresztül. Ez a lakógépemberek forradalma.

↑
A többszintes ház dekonstrukciója, 2011, családi ház, Suppose Design Office, Japán, Kanagawa, Chigasaki

1 A L'Esprit Nouveau programja. 1. szám, 1920. október.

2 <https://habitatio.epitesz.bme.hu>